

Fornuftens syv myter I

Av Peder A. Tyvand

Menneskets fornuft er skapt av Gud. Og den er skapt for å brukes. Ikke for å ligge brakk, ei heller for å misbrukes. Fornuften er som et fint instrument. Den må stemmes etter visse grunn-toner for ikke å lyde falskt. Trossannheter er grunn-tonene som fornuften må finstemmes et-ter. Et annet navn for de formulerte troens sannheter er dogmer. Dogmene vi trenger for å rettlede vår fornuft er gitt ved Guds åpenba-ring. Ordet «dogme» har fått en odiøs klang i nyere tid. Men begrepet er verdifullt. Dogmer er uunnværlige for den kristne tanke.

Gud åpenbarer seg på to ulike måter, ved den generelle åpenbaring og den spesielle åpenbaring.

Guds generelle åpenbaring er til enhver tid synlig og tilgjengelig for alle mennesker. Stjernehimmelen over oss, naturlovenes regelmessighet, naturens mangfold av levende planter og dyr, menneskelig kreativitet, omsorg og naturlig medmenneskelighet, samt vår egen samvit-tighet. Dette er uttrykk for den allmenne gud-såpenbaring. Imidlertid tvinger denne generelle åpenbaring ingen mennesker til å tro på Gud. Den gir oss ikke et presist bilde av den Gud vi skal tro på.

Guds spesielle åpenbaring er vanligvis ikke direkte sansbar. Den pågår ikke på alle steder og ikke til alle tider. Den spesielle åpenbaring har skjedd i fortiden, ved unike hendelser gjen-nom historien. Skapelsen av alle livsformer, utvelgelsen av og vandringen til Israelfolket, Moseloven, Israels profeter og til slutt den hi-storiske person Jesus av Nasaret. I dag møter vi denne Guds spesielle åpenbaring i den nedteg-nede og kanoniserte bibeltekst. Bibelteksten er vår eneste sikre kilde, og den sier oss hvem Gud er og hva Han vil. Denne spesielle åpenbaring har to viktige tilknytningspunkter i vår tid: Is-rael som folk og stat siden 1948. Den misjoner-ende kristne kirke som bringer evangeliet ut til

alle verdenshjørner.

Grunntonene som vår fornuft skal stemmes mot, må være gitt fra Guds åpenbaring. Både fra Hans generelle og Hans spesielle åpenba-ring. Men mange mennesker prøver å forkaste alt som smaker av gudsåpenbaring. Det lar seg imidlertid ikke gjøre å stille opp dogmer som fullt ut baserer seg på gudsfornektelse (ateisme). Frihet fra å tro på dogmer er heller ikke mulig.

Jeg vil nå sette navn på syv fornuftsmyter. Disse har stor emosjonell makt i samfunnet, men er intellektuelt sett uklare. Derfor vil jeg ikke kalle dem dogmer, men myter. Tallet syv er valgt fordi det har symbolkraft. Men det ligger ingen prestisje i opptellingen av myter. Vi kunne innføre samlekategoriene matema-tisk-fysisk myte, biologisk myte, teologisk my-te og informasjonsmyte. Da ville antallet myter reduseres fra syv til fire. Vi kunne dele noen av mytene i undermyter og øke antallet fra syv til elleve. Disse syv fornuftsmytene jeg har identifisert er som følger:

- (1) Myten om årsak og virkning
- (2) Myten om det objektive bevis
- (3) Evolusjonsmyten
- (4) Den historisk-kritiske myte
- (5) Myten om menneskets autonome etikk
- (6) Myten om den reduserbare informasjon
- (7) Myten om at mennesket er et dyr

Disse syv fornuftsmytene er nøye forbundet med hverandre. De representerer et overmot (hybris) på vegne av den menneskelige fornuft. De syv fornuftsmytene kan gjerne sammenfat-tes under overskriften «Myten om modernite-ten». Myten om at det på historiens arena er steget fram et gjennom-rasjonelt vesen: Det moderne menneske. Et oppreist og selvtilstrek-kelig vesen som er lykkelig befridd fra alle my-ters grep. Men modernitetens referanse til egen fornuft er mytisk. En mytisk sirkelslutning som ikke fører noen steder, annet enn til de-

struktiv selvbeundring (narsissisme). Det moderne gudløse menneske er uvitende om at det sitter bundet i myters grep, kanskje mer fastlåst enn noensinne. Fornuftsmyten er en selvreferanse til egen fornuft og dens selvtilstrekkelighet. Mytefriheten er i seg selv en myte. En svært hardnakket sådan, siden den er rotfestet i stolthet. En stolthet som utgir seg for å være den reneste fornuft.

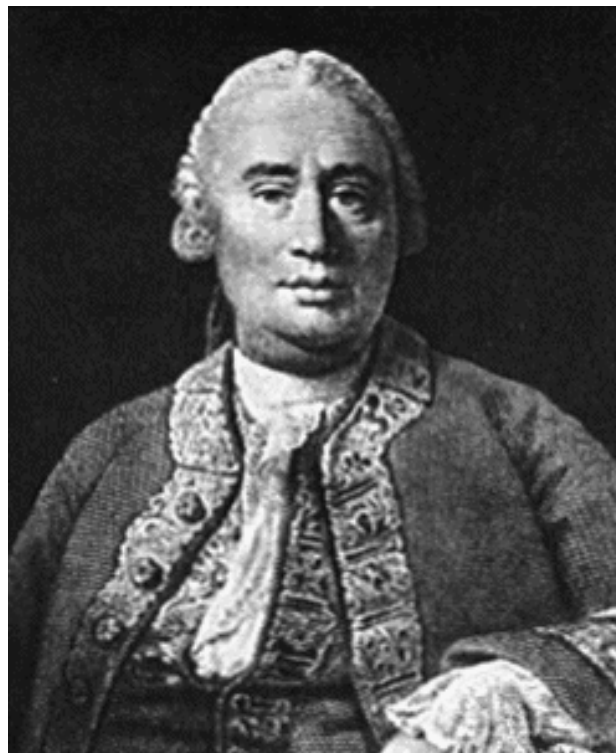
De syv fornuftsmytene summerer seg opp i den klassiske liberale teologi. Dette er teologien til Rudolf Bultmann (1881-1976), som ironisk nok hadde som målsetting å befri kristentroen fra dens «myter». Men er det noe denne liberalteologien er full av, så er det myter. Fornuftsmyter. Det er dobbelt ironisk at liberalteologien i dag ikke lenger makter å være det den engang var: Liberal i etiske spørsmål. For dens forkjempere er det i dag ikke tilstrekkelig å vise respektløs romslighet i omgangen med Bibelens etiske absolutter. Man tar et skritt videre og setter opp bastante anti-bibelske normer som skal følges. Man tolererer i dag bare ett syn på abort, homosex, skilsmisser og gjengifte.

Vi vil nå drøfte hver av de syv fornuftsmytene.

(1) Myten om årsak og virkning

Den første fornuftsmyten omhandler kausaliteten, båndet mellom årsak og virkning. Vi kan kalle den «myten om den materialistiske kausalitet». Kausalitetsbegrepet antas å være fullt ut materielt og sansbart. Myten forutsetter at mennesket kan fullt ut erkjenne og kontrollere naturlovene. Båndet som forbinder årsak og virkning, kausaliteten, antas i følge denne fornuftsmyten å være underlagt mennesket. Myten antar at enhver virkning følger av sin årsak på en måte som kan beskrives rent materialistisk. Uten å trekke inn metafysikk, oversanselige begreper og forestillinger.

Dette er kausalitetsmyten. Den representerer ett av de alvorligste angrep på gudstroen i de siste par hundreår. Det gjør den fordi den har klart å vende det som var en av gudstroens sterkeste bastioner til et angrep på gudstroen. Guds trofaste og regelmessige styring av verden ved Hans naturlover er blitt forvrengt slik at naturens «egen iboende lovmessighet» liksom ikke har plass for noen forestilling om en Gud. Heldigvis er dette bare på liksom. For det er bare

David Hume

en myte. Gud beholder sin fulle kontroll over naturens lovmessighet, uanfektet av denne myten. Problemet er bare at de fleste mennesker tror på denne myten, især akademikerne.

For å forstå hvorfor Guds trofasthet i den regelmessige styringen av naturen har blitt forvrengt slik i vår kultur, kan vi gå tilbake til de to filosofene David Hume (1711-1776) og Immanuel Kant (1724-1804). Disse var uenige i sin oppfatning av kausaliteten, og det er Kants syn som har fått størst tilslutning i ettertid. Hume var en skeptiker som argumenterte imot hele kausalitetsbegrepet. Det var ingenting som bandt sammen årsak og virkning i naturen, hevdet han. Bare vår vane, når vi så en ting gjenta seg tilstrekkelig ofte. Så kaller vi den vanen for kausalitet, og tillegger den en betydning den ikke har. Dette er Humes syn i grove trekk.

Kant derimot, tilla kausaliteten reell eksistens så langt den gjaldt innenfor sansbarhetens enemerker. Kant postulerte et skille mellom tingene slik de virkelig er, som vi ikke kunne si noe om («Das Ding an sich»), og tingene slik de framtrer sansbart for oss mennesker («Das Ding für mich»). Dette siste kan vi si noe om, og kun der virker kausaliteten i følge Kant. Slik han i ettertid er blitt oppfattet. Kants syn medfører at vi mennesker leser kausaliteten inn i naturen ved hjelp av våre erkjennelseskategori-

er. En kausalitet som ikke er der uavhengig av oss. Kants syn går på tvers av Guds generelle åpenbaring, som nettopp tilsier at det er en dyp sammenheng mellom de skapte tingene slik de virkelig er og den erkjennelse av tingene som Skaperen har nedlagt i oss.

(2) Myten om det objektive bevis

Vi har i vår kultur en felles forestilling om det objektive bevis. Et bevis som er gyldig i kraft av seg selv, fordi det garanteres av den rene tanke. Uavhengig av tid, sted og omstendigheter rundt bevisføringen. Det er vanlig å betrakte matematikken som et fristed for denne såkalte rene tanke. Matematikken framstår da som en festning som er uinntagelig for korreksjoner fra gudstroen. Gudstroen betraktes i dag av de aller fleste som helt irrelevant for matematikkens teoribygning. Matematiske teorier regnes som fornuftens eget tempel, hvor fornuften er seg selv nok, i opphøyd men ensom majestet. Gjennomprøvde matematiske bevis regnes som absolutt sikre, garantert til fullkommenhet av den menneskelige fornuft. Men dette er en myte, intet faktum.

Matematiske bevis har fått en mytisk status, som absolutt sikker viten. Myten om det objektive bevis oppfattes som realisert i matematikken, og brukes som et ideal for all annen bevisførsel. Vi kan totalt sett operere med fem kategorier av bevis:

- (i) Matematisk bevis. Strengt logisk bevisførsel ut fra grunnsetninger, aksiomer.
- (ii) Empirisk bevis. Regelmessighet i naturen som observeres gjentatte ganger.
- (iii) Øyenvitne-bevis. Uavhengige og umiddelbare bevitnelser av en bestemt historisk hendelse.
- (iv) Historisk bevis. Kildemateriale som til sammen gir et klart bilde av hvordan en bestemt historisk hendelse har skjedd.
- (v) Juridisk bevis. Samlekategori med vekt på de to siste typene bevis.

Ingen av de fire andre beviskategoriene kan konkurrere med det matematiske bevis når det gjelder presisjon. Derfor har det matematiske bevis fått en enestående posisjon som noe subtilt og objektivt, høyt hevet over den større eller mindre grad av uperfekthet som hefter ved

Kurt Gödel

de andre typene bevis.

Men matematikken må likevel bære sin del av den begrensning som omgir all menneskelig basert viten. Myten om det objektive bevis er forlenget blitt motbevist, av Gödel i 1931.

Matematikeren Kurt Gödel (1906-1978) beviste at alle aksiomsystemer som er rike nok til å beskrive de naturlige tall (1, 2, 3, 4, ...) er ufullstendige. Det vil si at det finnes påstander innenfor systemet som er sanne, men som likevel ikke lar seg bevise ved hjelp av aksiomene. Flere kjente påstander om primtallene (2, 3, 5, 7, 11, 13, ..) er antagelig slike ubeviselige sannheter. All høyere matematikk med relevans i fysikken bygger på det naturlige tallsystem og dets generaliseringer. Generaliseringene gjøres slik: Naturlige tall utvides til alle heltall. Heltall utvides til rasjonale tall. Rasjonale og irrasjonale tall utgjør til sammen hele den reelle tallinje. Den reelle tallinje kan igjen utvides til det komplekse tallplan. De prinsipielle begrensninger som Gödels teorem legger på aksiomsystemer for de naturlige tall, vil være med på lasset når tallsystemet utvides fra naturlige tall til reelle tall og videre til komplekse tall. Alle våre matematiske teoribygninger for disse tallsystemene

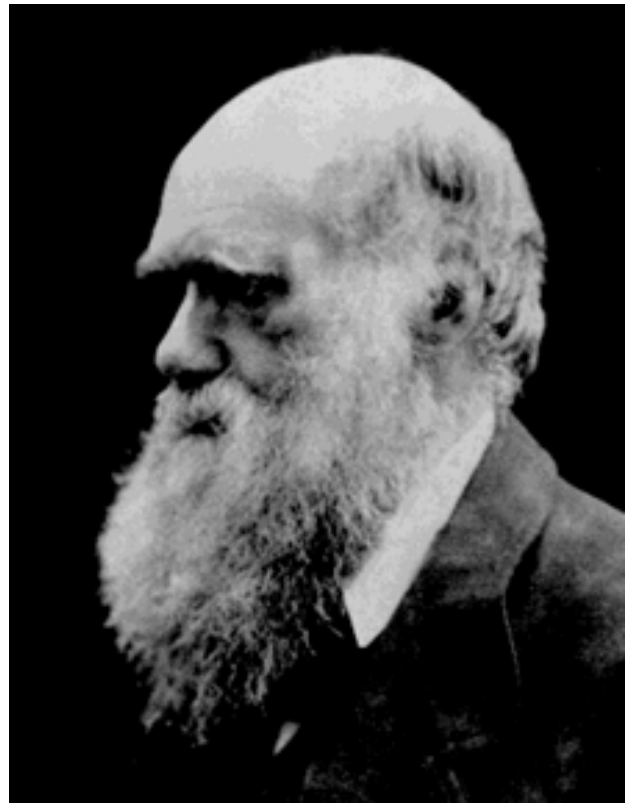
vil derfor være ufullstendige. I bevisføringen viser ufullstendigheten seg ved at ikke alle sanne påstander kan bevises. Men ufullstendigheten gjør seg ikke bare gjeldende i bevisføringen. Ufullstendigheten viser seg også i selve formaliseringen av de matematiske slutninger. Ikke alle slutningsregler er fullt ut formaliserbare. Det vil alltid være en ikke-formaliserbar, metafysisk rest.

Denne ufullstendigheten som gjennomsyrrer matematikken medfører at det objektive bevis ikke eksisterer. Dette er et faktum som støtter gudstroen, og som også ivaretar det hele menneske i matematikken. Matematikken er likevel ikke stedet for ensporede «nerder» uten menneskelige følelser. Det er alltid rom for menneskelig skjønn og intuisjon i matematikken. Var matematikken fullstendig formaliserbar, ville alle matematiske bevis til slutt komme ut på en mekanistisk måte. Det å bevise ting matematisk ville være som å dra sveiva på en lirekasse. Ingen tenkning trengtes mer. Tonene og bevisene strømmet ut av lirekassa straks man dro sveiva. Slik vil matematikken imidlertid aldri bli.

(3) Evolusjonsmyten

Utgangspunktet for evolusjonsmyten er benektelsen av at livet er blitt skapt ved en spesiell guddommelig åpenbaring. Evolusjonsmyten er påstanden om at alle livsformer er forbundet med hverandre gjennom naturlig avstamning fra en felles urcelle. Denne fornuftsmyten har i løpet av det forrige århundre fått status som faktum i vår intellektuelle kultur. For å støtte opp om evolusjonsmyten brukes ulike retoriske teknikker. Manipulerende flertydigheter og vikarierende argumentasjon er de viktigste teknikkene. Biologiske fakta spiller en underordnet rolle i forkynnelsen av evolusjonsmyten.

De manipulerende flertydighetene gjelder spesielt ordene «evolusjon» og «slektskap». Ordet «evolusjon» defineres først slik at det beskriver naturlige endringer innenfor en art på grunn av tilpasninger til miljøet. Slike endringer er lett å dokumentere, både i naturen og i kunstig foredling. I neste omgang omtolkes begrepet til å omfatte en tenkt utvikling fra en art til en annen. Dette regnes nærmest for bevist ved at man har påvist endringer innenfor arten. Men dette er bare manipulasjon med ord. Endringer innenfor arten og utvikling mot en an-

Charles Darwin

nen art er to vesensforskjellige ting. Det første er et faktum, og det andre er en forestilling uten rot i virkeligheten.

Ordet «slektskap» kan løst defineres som anatomisk og fysiologisk likhet mellom ulike arter. Slike klare likheter finnes f.eks. mellom mennesket og sjimpansen. I neste omgang omdefineres begrepet til å betegne felles naturlig avstamning fra en stamform. Men det er to vesensforskjellige ting. Manipulasjonen med slektskapsbegrepet viser seg i det vanlige spørsmålet:

- Er mennesket og sjimpansen i slekt?

Hvis vi svarer på dette spørsmålet, går vi i en felle. Fordi spørsmålsstilleren kan legge det han vil i slektskapsbegrepet etter at vi har svart. Derved kan han tolke ethvert svar til støtte for evolusjonsteorien.

Den vikarierende argumentasjonen kretser spesielt rundt begrepet «naturlig utvalg». Den naturlige tilpasning av en art til det miljøet den lever i. Charles Darwin (1809-1882) lanserte i 1859 sin evolusjonsteori basert på det naturlige utvalg. Teorien vant stor tilslutning blant intellektuelle. Det var bare en hake ved det hele: Det naturlige utvalg er ingen evolusjonsmekanisme. Dette ble demonstrert av munken Gregor Men-

del (1822-1884), da han grunnla genetikken ved å påvise at avkommets egenskaper ved kjønnnet formering bare er en kombinasjon av foreldrenes egenskaper. Ingen nye egenskaper oppstår. Da er en utvikling mot en ny art umulig. For det naturlige utvalg er en mekanisme for å kasere ubrukelige varianter, ikke for å danne noe nytt. Å snakke om evolusjon på grunn av det naturlige utvalg er derfor en vikarierende argumentasjon. Det naturlige utvalg forekommer i naturen, men forårsaker ingen evolusjon. En primitiv organisme kan ikke i kraft av seg selv bli til en mer avansert organisme.

Men denne uholdbare forestillingen om evolusjon ved naturlig utvalg har beholdt sin status. Sosiobiologien er en moderne variant av evolusjonsmyten, som plasserer det naturlige utvalg i organismens gener, og utstyret disse genene med en metafysisk vilje til å reproducere seg selv. Sosiobiologien har et problem i møte med andre fornuftsmyter. Den normerer en egoismens etikk som bryter med den etiske relativisme som andre fornuftsmyter søker å legitimere. Sosiobiologiens antihumane etikk gjør utbredelsen av individets egne gener til den høyeste norm. Enhver organisme trivialiseres til en reproduksjonsmaskin for individets egne gener.

(4) Den historisk-kritiske myte

Den fjerde fornuftsmyten kan kalles «myten om det åpenbaringstomme historiefølør». Myten angriper gudsåpenbaringen mer direkte enn de andre fornuftsmytene. Myten forutsetter at menneskeheten har levd hele sitt liv fra dag til dag på det jevne, uten skjellsettende enkelthendelser. Hendelser som med noen grad av rimelighet kan tolkes som uttrykk for guddommelig inngrep.

Denne fjerde fornuftsmyten har status som viten langt inn i de konservative teologiske kretser. Det er fordi den trer fram på en tilforlåtelig måte under den nøytrale betegnelsen «metode». Denne metodeutgaven av den historisk-kritiske fornuftsmyten består av to elementer: Analogiprinsippet og kausalitetsprinsippet.

En nedtegnet hendelse regnes for historisk kun dersom den oppfyller to kriterier:

- Analogi: Man må kunne vise til analoge hendelser, til andre tider, på andre steder.

- Kausalitet: Man må kunne peke på naturlige årsaker som kunne forårsake hendelsen.

Oppfylles ikke disse kriteriene, avvises hendelsen som oppspinn. Alle engangshendelser avvises dersom metoden brukes konsekvent. Alle spontane hendelser uten påviselig årsak avvises. Den historisk-kritiske myten trivialiserer alle hendelser, og opphøyer intet annet enn snusfornuften. Den historisk-kritiske myten tillater ingen klar tilblivelse av det første menneske, ingen brennende tornebusk, ingen lovens steintavler, ingen manna i ørkenen, ingen helg i menneskets liv til forskjell fra hverdag.

Knepellet for fornuftsmytens analogikrav må avvise eller i det minste avbleke den unike historiske person Jesus av Nasaret. Myten krever nemlig at det måtte ha levd en analog-Jesus, som hadde gjort omtrent de samme tingene. Men dette analogi-kravet blir absurd når det brukes repeterende. En analog-Jesus ville forutsette enda en analogi. Kravet om kausalitet gjør at man glatt avfeier jomfrufødselen. Fornuftsmyten forlanger nemlig at Jesus måtte ha en naturlig tilblivelse. Troskap mot myten krever et naturlig farskap til Jesus.

Den historisk-kritiske metoden søker rett nok å skjerpe kravet til historisitet. Men i sin konsekvens tilbyr den det stikk motsatte, en mytisk bortforklaring av at noe bestemt hendte der og da: Den egentlige hendelsen var den autoritetsbærende «analogien» som hendte et annet sted. Det egentlige var ikke selve hendelsen, men «årsaken» som var der allerede og hadde hendt fra før. Man tar ett trinn tilbake, bak hendelsen. Men hvorfor skal man stanse der? Man kunne like gjerne vandre videre bakover og spørre om årsakene bak årsaken, og analogiene bak analogien.

I følge mytens bortforklaringer skjedde alt det vesentlige på et annet sted (analogien) og til en annen tid (årsaken). Historisiteten der og da for dunster. Den historisk-kritiske myten er i strid med vår dagligdagse erfaring. Vårt liv er fullt av engangshendelser, og vi kan ikke gå rundt og spørre om årsak eller analogi før vi tar hendelsene inn over oss.

I verdslig historieforskning kan en historisk-kritisk innfallsvinkel ha interesse, om man erkjenner dens begrensning og avveier den mot andre hensyn. Et slikt hensyn er den menneske-

lige vilje, som er metafysisk og ikke har noen naturlig årsak. Den viljesbeslutning Martin Luther viste da han 31. oktober 1517 slo opp sine 95 teser på kirkedøra i Wittenberg, setter den historisk-kritiske betraktningmåten ut av kraft. Ingen analogi fantes til Luthers handling, heller ingen naturlig årsak. Men Luthers handling er godt nok bevitnet til at den anerkjennes som en historisk hendelse av den verdslige historievitenskap.

Historisk-kritisk teologi retter sin kritiske holdning feil vei. Gudsåpenbaringen utsettes for kritikk, mens menneskets fornuft snarere skjermes mot kritikk. Kravet om naturlig årsak er en fornuftsmyte. I teologi er det historisk-kritiske ståsted en mytisk konkurrent til selve gudsåpenbaringen og dermed også til gudsbegrepet, ja til selve gudstroen. For Bibelens Gud er den Gud som åpenbarte seg.

Vi kan korrigere den historisk-kritiske myten ved å betrakte de fem beviskategoriene (se teksten under myte 2). Historiske hendelser bør bekreftes ved uavhengige øyenvitner som sier det samme, og ved historiske funn som peker i samme retning. Det er ikke tilfeldig at det finnes fire evangelister i vår Bibel. Alle fire stadfester vitnesbyrdet om Jesu naturundre. Uavhengige øyenvitner brukes av Gud for å styrke vår tro i møte med fornuftsmytene.

Nytestamentlig fagteologi regner imidlertid ikke med at evangelistene er uavhengige øyenvitner. Man tenker faktisk stikk motsatt om tre av de fire skriftlige beretningene etter Jesu liv: De tre såkalt synoptiske evangeliene etter Matteus, Markus og Lukas. To av disse betraktes som et rent oppkok. Man hevder at Matteus skrev av etter Markus. Man hevder at Lukas skrev av etter Markus. Pluss at både Matteus og Lukas skrev av etter en felles kilde som kalles for "Q" (Q er en forkortelse for Quelle, kilde på tysk). Matteus' og Lukas' evangelium avvises dermed som øyenvitneberetninger, og hevdes å være en unøyaktig avskrift etter to kilder: Markus og Q. Unøyaktig fordi formuleringene hos de tre synoptiske evangelistene er ulike. I juridisk sammenheng trekker man en helt annen slutning fra slike ulikheter på detaljnivå: Nemlig at beretningene faktisk er uavhengige av hverandre, og at de derved er genuine øyenvitneberetninger.

Teologenes kildehypoteser settes opp uten

Martin Luther

noe arkeologisk grunnlag. Intet historisk funn antyder at denne "Q" har eksistert. Hvorfor er det da så maktpåliggende for teologer å konstruere opp menneskelige kilder bak Bibelens ord? Det er antagelig for å oppfylle kausalitetskravet i den historisk-kritiske fornuftsmytologien. Det er forunderlig at teologer gjerne regner en beretning for å stå sterkere historisk sett dersom den går gjennom flere ledd fra øyenvitne til skriftlig dokument. En annenhånds redigert beretning regnes gjerne for bedre enn et førstehånds øyenvitnereferat. En tredjehånds beretning kan regnes for enda ett hakk bedre. Dersom den i tillegg til annenhåndsredigeringen er blitt forvrent gjennom muntlig overlevering til gudstjenestlig bruk. Jurister resonnerer heldigvis stikk motsatt: En øyenvitneberetning er mest troverdig. En annenhånds beretning er annenrangs. En tredjehånds beretning er tredjerangs.

Alle som leser fagteologi støter på kildehypoteser. De mest omtalte kildehypotesene er:

- Firekildehypotesen bak Mosebøkene.
- Hypotesen om de tre kildekriftene bak pro-

feten Jesaja.

- De to kildene Markus og Q bak Matteus' og Lukas' evangelium

Mosebøkene betraktes som en mosaikk hvor stoff fra fire ulike skriftkilder er blitt vevd sammen. Spesielt gjelder dette de to gudsnavnene Jahve og Elohim, som går om hverandre gjennom Mosebøkene. På norsk kan vi si Gud og Herren. Teologer regner med at det opprinnelig fantes ett skrift som bare omtalte Jahve, og ett som bare omtalte Elohim. Så antas det at disse Jahve- og Elohim-skriftene skal ha blitt vevd sammen av en redaktør. Denne redaktøren har da nærmest tatt to ulike guder og gjort dem til en ved et journalistisk grep. To avguder er i såfall ved menneskelig kløkt og regimakt blitt smeltet sammen til den ene Gud. Som da visstnok plutselig blir til den ene sanne Gud, pussig nok. Men dette er det altså teologer som tror. Vi andre har liten grunn til å bite på denne skrønen. For det handler om å konstruere seg opp en kausalitetskjede uten grunnlag i den arkeologiske virkelighet. Den underliggende hensikten er trolig å oppfylle den historisk-kritiske fornuftsmytens krav om en naturlig kausalitet bak bibelteksten.

Tre darwinistiske grunnprinsipper er til stede i teologenes fornuftsmytiske kildetenkning:

- Primitive stamfedre
- Tilfeldige mutasjoner
- Naturlig utvalg

De primitive stamfedrene bak Mosebøkene antas å være hedenske kildeskrifter som refererte til to ulike guder. De tilfeldige mutasjonene er muntlige overleveringsfeil som tekstene antas å ha blitt utsatt for i generasjoner før de ble nedtegnet. Det naturlige utvalg har en fagteologisk betegnelse: "Sitz im Leben". Det betegner den prosessen hvor en tekst antas å ha gått seg til gjennom generasjoner med muntlig overlevering i menigheten før den ble nedtegnet. Menighetens naturlige utvalg forkastet de tekstversjonene som ikke fungerte i gudstjenestelig bruk. Menigheten applauderte "de gunstige mutasjonene". Hver gang tekstene hadde forandret seg til det "bedre".

Til slutt hadde mutasjoner og naturlig utvalg skapt en tekstversjon som var optimal i forhold til menighetens behov. Menigheten var fornøyd med teksten, og avviste alle endringer.

Slik oppstod kanon: Den autoritative bibeltekst. Den var ganske ugjenkjennelig i forhold til det primitive råmateriale som den hadde utviklet seg fra. Hvem var autoriteten bak denne kanoniserte bibeltekst? Ikke Gud. Det var umulig. For Han trådte jo selv fram som et resultat av denne prosessen. Opprinnelig var det i følge teologene to guder, jahvismens og elohismens gud. Derfor var det menigheten som var autoriteten bak kanon. Det er grunn til å være på vakt overfor teologer som i dag taler varmt om menigheten og vagt om den historiske gudsåpenbaring. Det er nettopp menigheten som den kanoniserende autoritet man da refererer til. Men dette er en mytologi som teologene har konstruert opp for å oppfylle fornuftsmytens krav om naturlig kausalitet. Menigheten som kanoniserende autoritet bak Guds absolutte lovåpenbaring er en absurd tanke, som i praksis åpner for rettspositivismen.

Det er darwinistisk tenkning som gjør at Markus-evangeliet betraktes som kilde for Matteus- og Lukas-evangeliet. Markus-evangeliet er nemlig mest kortfattet i formen. Stamformene skal i følge darwinismen være mer primitive enn avkommet. Teologisk darwinisme tilsier derfor at det alltid er de korteste tekstene som er de eldste og mest opprinnelige. Fornuftsmytologien slår dette fast. Selv om det strider mot sunn fornuft. Sjansen for at en avskrift er blitt forkortet i forhold til originalen er rent menneskelig sett mye større enn at det plutselig skulle oppstå helt nye tekstavsnitt som ikke fantes i kilden. Det tok mye tid å lage en varig avskrift i de første århundrer etter Kristus, og avskriveren kan ha blitt avbrutt i sitt arbeid. Selv om vår umiddelbare fornuft erkjenner at de korteste tekstene godt kan være yngst, sier altså fornuftsmytologien det motsatte.

Den historisk-kritiske metodens krav om naturlig kausalitet og analogi er en fornuftsmytologi. Den mytiske grunntonen i den historisk-kritiske metoden lokkes fram om vi anvender metoden på seg selv: Metoden ble oppfunnet ved skrivebordet omkring år 1800. Det var en historisk hendelse at metoden oppstod. Men vi må kunne stille spørsmålene:

- Hva var årsaken til at metoden oppstod?

- Kan noen vise til en analog metode som allerede var oppstått et annet sted?

Hvis ikke disse spørsmålene besvares tilfreds-

stillende, eksisterer ikke metoden. For den er ennå ikke oppstått på en historisk dokumenterbar måte. Men myten eksisterer. Den historisk-kritiske myte. La oss ikke bøye kne for den.

(5) Myten om menneskets autonome etikk

Den femte fornuftsmyten er antinomismens myte: Myten om at menneskeheten har en full etisk autonomi. En absolutt kosmisk og tidløs autoritet til å utforme sin egen etikk. Antinomismen forutsetter at Gud ikke har gitt noen etisk Lov med absolutt gyldighet. At Han ikke har inngravert sine ti bud på fysiske steintavler på et tidspunkt i menneskehetens historie. Noe Bibelen faktisk sier at Han har (2 Mos 31,18).

Antinomisme betyr opphevelse av Guds hellige Lov. Antinomismen krever at mennesket skal være sin egen etiske autoritet. Den antinomistiske myten kan ikle seg vakre gevanter. For eksempel i FNs menneskerettighetserklæring fra 1948. Erklæringen blir mytisk straks den gis status som menneskehetens høyeste etiske lov. Hulheten i denne tenkningen viser seg i det faktum at det i den vestlige verden råder bred enighet om at fosterdrap ikke strider mot denne menneskerettighetserklæringen.

For å fastholde Guds hellige Lov i møte med antinomismens myte er det helt avgjørende at vi fastholder den historiske realiteten i de fysiske steintavlene, hvor Gud selv inngraverte sine bud. Dette krever at vi har styrke til å avvise den historisk-kritiske fornuftsmyten (myte 4). Denne myten krever jo at vi skal lete etter en analogi til Guds Lov, og en naturlig årsak bak Guds Lov. Men dette er bare en måte å fornekte hele Loven på. Å lete etter en analog lov er det samme som å degradere helligheten i Guds Lov. Å lete etter en naturlig årsak bak Guds Lov er det samme som å sette menneskelig autoritet høyere enn Guds autoritet.

Åpenbaringen av Guds Lov må få stå som det den er: En unik hendelse. Uten analogi. Uten annen årsak enn Gud selv og Hans viljes beslutning. Hvis ikke, finnes ingen egentlige etiske normer, og ingen rettferdighet.

Uten Guds historiske lovåpenbaring havner vi i rettspositivismen: Dogmet om at det ikke finnes noen høyere etisk lov enn den til enhver tid gjeldende lov i en stat. Nürnberg-prosessen mot nazistene etter den 2. verdenskrig handlet

nettopp om dette. Kunne man dømme folk som forbrytere når de ikke hadde gjort annet enn å følge ordre fra sine nazistiske overordnede og handle i samsvar med lovene som gjaldt i Hitler-Tyskland? Svaret ble ja, i følge den endelige dommen. Nazister ble faktisk dømt for forbrytelser mot menneskeheten selv om de ikke hadde brutt sitt eget lands lover. Men denne dommen satt langt inne, fordi man ikke kunne oppdrive noe tungveiende dokument til å avvise rettspositivismen. Bortsett da fra Guds åpenbarte Lov, som man ikke ville bruke. Menneskerettighetserklæringen fra 1948 kan betraktes som et forsøk på å konstruere opp en menneskelig autoritet med tyngde til å avvise rettspositivismen. Et grep for å rettferdiggjøre Nürnberg-dommen i ettertid. Men menneskerettighetserklæringen lager ironisk nok sin egen rettspositivisme. Erklæringens etiske substans er i prinsippet fullstendig vilkårlig. Riktignok avviser man den opprinnelige rettspositivismen: Dogmet om at det ikke finnes noen høyere etisk lov enn den til enhver tid gjeldende lov i en stat. Men man erstatter den med noe som er filosofisk sett likeverdig: En kollektiv rettspositivisme, dersom man sier at det ikke finnes noen høyere etisk lov enn den til enhver tid gjeldende etiske felleserklæring fra statsledere på planeten Tellus. Dersom det fantes flere rivaliserende bebodde planeter, kunne hver av dem lage sin menneskerettighetserklæring som motvekt mot rettspositivismen. Oppgjøret med en rettspositivisme for hver stat ville føre til at man innførte en rettspositivisme for hver planet. Og det er ikke noe nevneverdig framskritt.

Biskop Gunnar Stålsett avslører, om enn ufrivillig, at det er rettspositivismen og ikke naturen som ligger i bunnen for en menneskerettighetserklæring uten gudsåpenbaring. Det gjør han når han nå hevder at det er i strid med menneskerettighetene å avvise homoseksuelt samliv. Riktignok står det ikke i Menneskerettighetserklæringen til FN fra 1948 at «ingen må diskrimineres på bakgrunn av sin seksuelle legning». Men det er ingenting i veien for at det kunne ha gjort det. For det finnes ikke prinsipper bak denne etikken, bare politiske vedtak. Holdningene hos dagens stortingsflertall antyder at nettopp denne setningen ville ha blitt tatt med i en menneskerettighetserklæring anno

2000:

- Ingen må diskrimineres på grunn av sin seksuelle legning.

Det ville være det samme som å definere homosex som en menneskerett. Men disse politisk korrekte grupperingene som nå kaller homosex for en menneskerett, refset i en årrekke kirken for at den satte et skille mellom seksuell legning og seksuell praksis. Hvorfor hører vi da ingen som sier:

- Ingen må diskrimineres på grunn av sin seksuelle praksis.

Fordi det er ufrakommelig at fenomener som pedofili, gruppesex og voldtekt hører inn under samlebetegnelsen «seksuell praksis». Innenfor den vilkårlige rettspositivismen ville denne anti-etikken likevel være gangbar om den samlet politisk flertall. Da som grell kontrast til gudsåpenbarings etiske absolutter.

(6) Myten om den reduserbare informasjon

Denne sjette myten prøver å skaffe fornuften kontroll over begrepet informasjon. I følge denne myten er informasjon et materielt begrep. Myten sier at ethvert budskap kan fullt ut reduseres til fysisk materie.

Dette er en myte som angriper Johannes-evangeliet. Dette begynner som kjent med:

«I begynnelsen var Ordet». «Ordet» er metafysisk - det går ut over det fysisk sansbare.

Werner Gitt, som er professor i informasjonsvitenskap i Braunschweig i Tyskland, har klargjort det metafysiske ved informasjonsbegrepet. Han har skrevet artikkelen «Information: The third fundamental quantity». Siemens Review, November 1989.

I sin artikkel argumenterer Gitt for at informasjon er et like fundamentalt begrep som energi og materie. Gitt innfører fem nivåer som informasjonen opererer på:

Nivå 1: Statistikk. Objektet er det fysiske signal. På dette nivået gjelder den matematiske informasjonsteori. Her undersøker man sekvensen av signaler og frekvensen av de ulike symbolene. Selve kodingen kommer ikke inn på dette nivået.

Nivå 2: Syntaks. Objektet er kodingen. På dette nivået defineres koden som skal bære informasjonen.

Nivå 3: Semantikk. Objektet er tankeinn-

Werner Gitt

holdet i et kodet budskap. Informasjonen går fra en sender til en mottager. Mottageren skal på dette nivået oppfatte budskapet.

Nivå 4: Pragmatikk. Objektet er handlingen som budskapet gir beskjed om. Informasjonen skal på dette nivået utrette hos mottager det som var tiltenkt fra avsender..

Nivå 5: Teleologi. Objektet er avsenderens overordnede formål bak sitt budskap. Hver enkelt pragmatisk handling danner et mønster for å oppnå et mål.

Nivåene 3-5 er uttalt metafysiske. Den sjette fornuftsmysten søker å benekte eksistensen av disse nivåene.

Vi kan bruke Bibelen som eksempel for å anskueliggjøre disse fem nivåene.

Nivå 1: Den rent statistiske sekvensen av hebraiske tegn i de gammeltestamentlige tekster.

Nivå 2: Bibelens koding. Bibelen er skrevet på hebraisk og gresk.

Nivå 3: En bibeltekst som forstås av personen som leser den.

Nivå 4: Bibelleseren utfører en handling som han opplever at Gud i sitt ord ber ham om.

Nivå 5: Guds overordnede mål med sitt budskap: At mennesker skal bli frelst.

(7) Myten om at mennesket er et dyr

Den syvende og siste fornuftsmyten handler om begrepene «person» og «bevissthet». Myten forutsetter at disse begrepene har et rent materielt innhold. Om det skulle være mulig å definere dem slik, ville det ikke være noe som kunne skille mennesket som person fra personkvaliteten hos høyerestående dyr. Det ville heller ikke være noen kvalitetsforskjell mellom menneskets bevissthet og høyerestående dyrs bevissthet. Derfor er kjernen i denne syvende myten en degradering av mennesker til dyr. Begrepe person og bevissthet kan ikke fanges inn i materielle begrepsdannelser. Det har vært forsøkt å knytte personbegrepet til evnen til å reagere på stimuli. Når det gjelder bevissthetsbegrepet, har man forsøkt å knytte det til kompleksiteten i hjernens prosesser. Dette er imidlertid trivialiseringer, ikke definisjoner.

Myten om at mennesket er et dyr er et angrep mot mennesket som skapt i Guds bilde. Et angrep mot at hvert enkelt menneske er et evighetsvesen med større verdi enn alt det andre som Gud har skapt. Myten hevder at bevissthet og personlighet hos mennesket skal kunne reduseres til materielle ting. Framtidsdrømmen for dem som hevder denne myten er å ut-

lede den matematiske bevissthetsformulering og bevise hva bevissthet er. Men dette forutsetter bevissthet, og da må man jo forutsette det man skal bevise. Det er en prinsipiell umulighet.

I virkeligheten kan hverken «bevissthet», «person» eller «personlighet» defineres. Dette er metafysiske begreper som Gud har nedlagt i oss og som går direkte på at vi er skapt i Guds bilde. Vi føler disse begrepenes vekt, men vi kan ikke fange dem inn med vår tanke og innkapsle dem. Å prøve å definere «bevissthet» og «person» betyr at man søker å redusere og beskrive mennesket som et dyr. Men dette grepet er ikke konsekvent, fordi definisjonshandlingen samtidig medfører at man raner til seg en autoritet som man ikke har. En autoritet som bare Gud har. Å definere «bevissthet» og «person» er derfor en filosofisk spagat, hvor man samtidig degraderer seg selv til et dyr og utfordrer Guds autoritet med sin pretenderte definisjonsmakt. Man gjør seg til mindre enn et menneske og mer enn et menneske, på en og samme tid.

Peder A. Tyvand er professor

Norges Landbrukshøgskole, N-1432 Ås.

Betaling for ORIGO 2001 i Danmark

Har du husket at betale for den nye årgang af ORIGO? Hvis ikke, kan du gøre det ved at indbetale 150 kr. på vedlagte girokort. Som meddelt i forrige nummer er det enkelte nummer af bladet nu udvidet en del. Desuden vil der i løbet af 2001 udkomme i alt 5 numre af bladet (mod tidligere 4 pr. år). Det nummer, som udkommer umiddelbart efter sommerferien, vil være specielt rettet mod gymnasieelever.

Vi vil fra redaktionens side benytte lejligheden til at takke alle, som benytter girokortet til også at give en gave til ORIGOs arbejde. Vi glæder os over de muligheder for ekstra-aktiviteter, som gaverne giver os mulighed for.

Red.